

Matej Bogataj

Marko Pavliha: *Dvanajst do dvanajstih ali Za norost je zdravilo le modrost: eseji o iskanju svetlobe.*

Ljubljana: Založba UMco (Zbirka Angažirano), 2014.

S tem ko Pavliha uvodoma našteje svoje predhodnike, s čimer ne misli samo esejistov in premišljevalcev družbenega in besednih ustvarjalcev, temveč prav posebno podvrsto teh, pred nas priključa tako raznolika imena, kot so France Bučar in Vasilij Polič, od tujih pa od Cicera do Grishama in Schlinka. S tem postavi temelje za svoje premišljevanje. Sklicuje se na svoje predhodnike pravnike oziroma "jezične dohtarje", kot jih imenuje, torej jezikave in z znanjem podprte posameznike, ki so se strastno zavzemali za stvari družbe. Pri tem ob posebni občutljivosti za sprevrženo stanje sveta vzpostavi nekakšno 'proti toku' držo; v času, ko sta tekmovalnost in medijska podoba vse, je pisanje skoraj anahronistično in protiuspešno, če poenostavimo, luzersko početje, nas prepričuje. Pa vendar so med vsemi pravniki ravno tisti, ki so se ukvarjali s pisanjem, ostali v spominu, ne samo Milčinski starejši, za Dreyfusovo afero vemo zaradi Zolájevega teksta, vojaški tožilci in zagovorniki obtoženega iz pravnih vrst so potonili v morju anonimnosti. Kot bi verjetno brez pisateljskega angažmaja pozaba prekrila tudi sam proces; ravno stopnja artikuliranosti civilnodružbenih obtožb ga je ohranila v spominu. Seveda navajamo to (tudi) kot primer takšnega delovanja, ki je v zaostrenih družbenih razmerah ne samo zaželeno, temveč celo nujno. Se zdi, da je na sledi tega angažmaja, premisleka in analize tudi Pavlihovo pisanje in tudi knjižna zbirka, v kateri je delo izšlo, nosi naslov Angažirano.

Medtem ko nas okoljski aktivisti prepričujejo, da smo že tik pred koncem, tik pred dvanajsto, recimo tistih pregovornih pet do, je Pavlihova razlaga dvanajstice iz naslova drugačna; dvanajst je število polnosti in celote, dvakrat ponovljeno pa spominja na dvojno vijačnico DNK; eseji naj bi se, če sledimo dobesedno, ovijali okoli sebe približno tako kot Asklepijeva kača okoli palice. In kaj jim daje oporo, kaj je tisto osišče,

okoli katerega so oviti? Predvsem etika, morala, pravo in duhovnost, ki pa jo Pavliha razume kot kolektivni projekt, zavzema se za družbeno prevetritev, ki bi v vzgojo (državljanov) prinesla tiste poudarke in vsebine, ki so pomembni za preživetje planeta.

Najprej v svoji esejistični zbirki, za katero pravi, da je nastala z redakcijo in predelavo predhodnih esejev, izhaja iz predpostavke, da vlada v družbi (j)etična ali duhovna tuberkuloza, in pri analizi stanja, ki ga povzame podnaslov poglavja *Globalno vrednostno razsulo*, je precej natančen in tudi nepopustljivo oster. Zapiše, recimo, da se zavest žal ne razvija hkrati s tehnologijo, naveže se na Boštjana M. Zupančiča in detektira padec plodnosti in feminizacijo pri moških, tudi prededipalnost vse večjega dela populacije, zraven pa porast psihično motenih na vodilnih položajih; za stanje je značilno, če ga kar povzamemo, da "norci vladajo, normalni pa norijo". Piše o kupljivosti vsega in o strategiji kapitalizma, ki si za žrtev izbere (pre)zadolžene države ter jih neusmiljeno molze; pri tem finančnim okupatorjem pridno pomagajo domači izdajalci, dodajmo. Njegova analiza je surova in neusmiljena, pač predmetu obravnave ustrežna, pri tem pa je izvirno esejističen, ne samo s spretnim kroženjem okoli travmatičnega jedra civilizacije in njenega dozorelega stanja, tudi glede uporabe in sugestivnosti stila, ob udarnih aforizmih, kakršen je citirani, je tudi kak *pavlihizem*, kot mu sam pravi, stilska zgostitev, ki duhovito in neprizanesljivo pomoči tiste, ki so zamočili in nas potunkali, konkretno z enim stavkom kar celo centralno bančno garnituro.

Pavlihu se njegova strast in vpletenost poznata na več ravneh, v občasni evforičnosti, ko je treba potegniti ločnico med dobrimi in zlimi, pa tudi pri živahnem stilu in nabiranju primerov iz kar najbolj širokega nabora. Seveda pa so vpletanja posameznih imen in interesnih skupin esejistično pristranska, avtorska in imamo morda potem tudi kak pomislek; bralčev izbor pozitivcev, njegova ločitvena črta bi bila nedvomno lahko tudi drugačna.

Po tem se loti iskanja skupnega družbenega dogovora in pravil za drugačno, se reče bolj zdravo in srečno sobivanje, pri tem se kot pravni strokovnjak najprej opre na zgodovino prava, etike in morale. Z vso razgledanostjo in vpogledom v zgodovino idej, ki sta za kaj takega potrebna, od prvih zakonikov do nekakšne sodobne 'metaetike'. Vendar ob tem tudi ugotavlja, da za napačno delovanje ni krivo pomanjkanje zapovedi, teh je morda celo preveč, temveč "pičla implementacija" oziroma so krivi ljudje, "ki jih ignorirajo in zlorablajo".

Seštevek vseh premislekov oziroma takšno zgostitev, ki je povzela la prejšnje in je današnjemu času ustrezna, vidi predvsem v projektu

svetovni etos, katere izpostavljeni nosilec je Hans Küng, nekdanji tesni sodelavec in prijatelj papeža Benedikta oziroma Ratzingerja; dodajmo, da so Künga ekskomunicirali, kolega pa je pokleknil in za nagrado pozneje vodil Kongregacijo za zaščito vere, v kar se je preimenovala Sveta inkvizicija. Nadalje Pavliha razdela deklaracijo o svetovnem etosu, ki jo je podpisalo dvesto članov parlamenta svetovnih religij, torej dvesto ekumensko zbranih in v iskanje osnovnih točk, okoli katerih se lahko strinjamo, naperjenih svečenikov z vsega sveta, spregovori o zlatem in tudi o platinastem pravilu, pretrese vse pogoje dobrega delovanja in podobno. V iskanju in premisleku temeljev za pravičnejšo družbo se Pavlihu pozna podkovanost, zahteva temeljitejši premislek o načelih pravičnosti, tudi v gospodarstvu, pretrese pa še nekaj teorij o altruizmu in se sklicuje na dalajlamovo posvetno etiko.

Zahteva, kot bivši politik in človek z vpogledom v delovanje političnih organov, recimo parlamenta, sprejetje etičnega kodeksa poslancev, s katerim kljub relativni pripravljenosti nerazumno dolgo odlašajo. Ugotavlja (ne)znosno zmuzljivost pravne države, kar je tudi naslov poglavja, detektira razpaseno strankokracijo in se zavzema, da bi vsi postali aktivni državljani, postavlja spomenik Janezu Drnovšku kot prelomnemu politiku, spregovori o njegovem razsvetljenju in opeva moč njegove vere. Kot da ni bil ravno kot premier in pozneje predsednik zaslužen za postopno drsenje kulture na obrobje, zelo konkretno tudi za tajkunizacijo založništva. Pavliha se mestoma preveč razvname in nas potem prepričuje o kvalitetah tega ali onega, ki so vidne bolj njemu, nam pa morda zakrite, in eden od spustov knjige je povzetek pisanja, ki ga je iz onstranstva Drnovšek diktiral "Adrianu iz Rižane"; ali pa hvali "neorazsvetljenske revije Delo, Jana in Naša žena" ter zraven parafrazira Junga, da bo prihodnost iracionalna (duhovna), ali pa je ne bo. Torej iracionalna prihodnost, ali pa nadaljevanje razsvetljenskega projekta, oboje hkrati je ravno odraz določene dezorientacije.

Posebno poglavje posveti razmerju med vero in duhovnostjo in v tem segmentu se Pavlihu zapiše prenekatera majava, recimo ko se zavzema za "doživljanje Enosti onkraj umskega operacijskega sistema", kar omogoča zavest, ko "vibira na pravih frekvencah, oddaja in sprejema signale oziroma energijo iz Enosti, kar je duhovnost ali bistvo Duše". Da je takoj nato omenjen samozvani poglavar mahajane, dalajlama, se zdi kot spodrseljaj, duša, kaj šele Duša je nekaj, kar budistom pomeni bogoskrunstvo v najčistejši obliki, za to ti jih v zenovskem samostanu pošteno naložijo z loparjem za popravo drže med sedenjem. Vendar ne gre za (osamljen) spodrseljaj. Ko govori o duhovnih dimenzijah, ki jih mora človeštvo

razviti, da bi preživelo, se mu jih pritakne cel kup: govori o "mahajani ali zenu", o nekakšnem kultiviranju pozitivne energije in preseganju negativnih vzorcev in podobnem. (Od vedno so mi malo sumljivi tisti, ki se jim zdi, da sta mogoča rast in vzpon brez krize; ali ni že Nietzschejev Zaratustra ugotovil, da bolj ko se krošnja drevesa pne proti nebu, bolj se mu korenine zažirajo v globino, v temo?) Nameša celo vrsto teorij, precej naivno in njejdževsko vzhičeno, verjetno tudi in predvsem zato, ker mu kot opora – vsaj ena od, knjige nisem imel v rokah – služi recimo G. C. Giaccobe *Kako postati buda v petih tednih*; celo Šakjamuni, historični Buda, je kljub močnemu poznavanju tehnik in temu, da je odrasel v čisto drugi, vzhodni mistični tradiciji, rekel, da si ni treba vzeti več kot osem let. Izjavo najbolj sistematičnega psihologa vseh časov lahko razumemo kot spodbudo, ki naj ne zamrzne in otopi naše prakse zaradi oddaljenosti cilja. In še; ali ni razsvetljenje, kot ga razumemo iz naslova duhovno priročniške Giaccobejeve knjige, ena poslednjih iluzij in samoprevara: kako naj bo nekaj, kar je pridobljeno in ni stvar milosti, ki se pokaže v eksistencialno razprtih situacijah brez izhoda, nepodložno spremembi? Ali ne gre za duhovni materializem v najčistejši obliki, kot bi to imenoval Trungpa, za tisto veliko egovstvo, ki si doda še masko duhovnosti, da se ja boljše počuti, da ja laže kraljuje.

Pavliha je v pravnem in etičnem delu prodoren in inovativen, tudi široko razgledan in daje odločne smernice, v tem segmentu pa bi se moral dvigniti vsaj na raven priklicevanja Primoža Pečenka in njegove knjige *Pot pozornosti* ali kakega Jongeja Mingjurja Rinpočerja, torej nekoga s prakso in zaščitenega z avtoriteto predhodnikov.

Vendar Pavliha lastno držo tudi nekoliko zrelativizira, ko spregovori o lastnih dilemah znotraj dualizma in namesto napaberkovanih teorij preide v nekakšno introspektivno in tudi ironično pisanje o sebi in lastnih preizkušnjah in nemiru. Takrat vidimo, da bi bilo za bralca bolj smiselno in produktivno branje o njegovih dilemah duhovnega iskalca, tam je polnokrven in dovolj samoironičen, nič pridigarski, bistveno bolj priljuden in poljuben. Že iz njegovih zapisov vidimo, zakaj so imeli svetniki in puščavniki vedno toliko opraviti s prikaznimi, skušnjavci, sukubi, v podobni hudobcev in prelepih pohotnih žensk. Predvsem je ta del pomemben, ker kaže realno stanje, njegov lastni in globoki ustvarjalni nemir, dileme, upanje in strahove, skratka vse tisto, kar sestavlja fluidni um zahodnjaka. Pavlihovi do sebe iskreni dnevniški zapiski so boljša osnova za pisanje o pasteh in pomračitvah na duhovni poti kot golo naštevanje teorij o razsvetljenju in metod, šol in praks, predvsem pa v 'duhovnem' delu esejistične zbirke še bolj pride do izraza kompiliranje; Pavliha je nagnjen

k zgoščenemu povzemanju teorij, ki ravno zaradi zgoščenosti obvisijo v abstraktnem prostoru, kažejo sicer erudicijo, vendar delujejo tudi učbeniško, torej bolj ali manj brez (pedagoškega) erosa ali kreativnosti.

Pri Pavlihi obstaja gojenje duhovnih vrednot kot ideal, kot končni smoter bivanja, kot utopija. S tem ni nič narobe, dokler zadeva ostaja znotraj literarnega projekta, dokler se v tem imenu ne začne mobilizacija in potem tudi izločevanje, ki gre k vsaki utopiji. Pavlihova knjiga ima namreč druge kvalitete: nudi kompakten pregled globalnih družbenih antagonizmov in tudi izhodov iz krize, ki ni samo ekonomska. Ta samo omogoča, da sta očitnejša etična razsrediščenost in vse bolj uveljavljeni brezobzirni družbeni darvinizem, zato nam toliko bolj odzvanjajo in nas nagovarjajo Pavlihovi pozivi k večji državljanski aktivnosti in opozorila, da moramo zelo paziti pri izbiri (vladajočih), sicer nam jih bodo izbrali drugi.